

00

Foto: Daniel García

Les migracions, en el centre del debat

MIGRATIONS, AT THE CENTER OF THE DEBATE

CARLES SENSO

Coordinador del monogràfic

Migrar és una decisió o una imposició que transforma qui l'empren. La nova vida obliga a una mutació identitària profunda. No tan sols vinculada a la realitat de la destinació, sinó també a un procés migratori solitari i frustrant, sovint traumàtic, que queda marcat en la pell. Qui migra deixa de ser i naix de nou sense referents, sense res de conegut que oferisca certesa. És una recreació en l'estret aram, que exigeix un qüestionament constant sense xarxa de suport. El sentiment generalitzat és que es perd la connexió tant sobre l'origen com sobre la destinació, i s'obri en canal el qüestionament de la pertinença. Obliga al desarrelament emocional, ja que tot el que es coneix i, per tant, l'aliment dels records queda sovint per a sempre a una distància irretornable. A voltes, també, inenarrable, una inefabilitat que impedeix la construcció sòlida d'un nou relat fundacional.

La migració és tot o res de tot això, perquè la migració és col·lectiva i també individual i cada persona que se'n va viu una experiència amb causes i conseqüències generals (i, per tant, investigables i

desxifrables), però també úniques i, en conseqüència, més complicades de rastrejar i d'analitzar.

Aquest monogràfic que capitaneja la nova etapa de *Debats* aporta claus per a això, per al debat. És una declaració d'intencions iniciar una nova fase històrica amb un tema de l'abast de la migració, tan delicat com cardinal per a explicar-nos com a societat, tant als valencians i valencianes com a qualsevol col·lectiu del món. Perquè ningú és alié als processos migratoris.

«La paraula que em ve és vergonya: és una vergonya», va exclamar el papa Francesc per referir-se al naufragi de Lampedusa l'any 2013. 368 refugiats i migrants morts. Ofegats. Silenciats. La consternació per aquell succés va semblar que marcava un punt d'inflexió social i polític, però, des del 2014, 52.000 persones migrants han mort mentre escapaven de crisis humanitàries, segons els informes de l'Organització Internacional per a les Migracions, i el Mediterrani central s'ha situat com la ruta migratòria més perillosa del món, amb quasi 25.000 persones ofegades al mar. L'any 2024 (l'últim del qual es tenen dades completes) va ser el que va re-

gistrar més morts de tota la mostra històrica analitzada, i per segon any consecutiu va superar les 8.700 víctimes.

El discurs humanitari del ja difunt papa Francesc contrasta, poc més de deu anys després, amb el de Donald Trump: «Els sensepapers que es queden als Estats Units s'enfrontaran a durs càstigs: un temps significatiu a la presó, multes enormes, la confiscació de les seues propietats i l'embargament dels seus sous, i s'enfrontaran a deportacions sorpresa al lloc i en la forma en què vulguem».

Corren temps convulsos per a la migració. O, més ben dit, especifiquem-ho: corren temps convulsos per a les persones humils econòmicament que migren. De migracions, n'hi ha milions, diàriament. De mercaderies, d'animals, de recursos borsaris. En canvi, l'expansió de determinades visions excloents de la política ha situat en el focus mediàtic un sector de la població, que s'interpreta com una amenaça. El segon mandat de Donald Trump ha tingut en els primers mesos una consigna clara contra les persones immigrants, fins i tot d'aquelles que ja eren molts anys al país. És per això que està protagonitzant el que ja es coneix com la deportació més gran de la història dels Estats Units, inclús contra les directrius de la justícia. Una recerca de *CBS News* va mostrar a l'abril de 2025 que el 75% dels immigrants deportats dels EUA a El Salvador no tenien antecedents penals, de manera que el seu trasllat forçós es va dur a terme sense les garanties processals degudes i malgrat tindre una ordre judicial que en prohibia la deportació immediata. El Govern de Trump, que va suspendre l'admissió de refugiats inclús dels procedents de zones de guerra, amb la qual cosa se saltava els principis fonamentals del dret internacional humanitari, va arribar a un acord amb el president d'El Salvador, Nayib Bukele, per a poder enviar migrants detinguts als EUA cap al CECOT, una presó notòria per les denúncies d'abusos dels drets humans. El portal *Bloomberg* va anar més enllà i va investigar que era el 90% dels més de 200 homes que els EUA tenien empresonats al país centreamericà. El discurs trumpista els venia com a «terroristes» i «pandilleros». La població llatina que durant la campanya electoral va mostrar suport pel

magnat republicà va organitzar manifestacions en contra poc després, quan va observar que les deportacions no es limitaven a suposats delinqüents i que anaven molt més enllà. El Govern va invocar una llei del segle XVII, coneguda com la Llei d'enemics estrangers, per a justificar les expulsions.

Segons va informar uns dies més tard el diari *The Washington Post*, l'Administració de Donald Trump va incloure més de 6.000 persones migrants, la major part llatines, en la base de dades de gent morta, i va eliminar així les seues opcions per a treballar legalment al país o per a sol·licitar prestacions socials. La mesura la va ordenar la secretària de Seguretat Nacional, Kristi Noem, amb l'objectiu de pressionar les persones sense papers perquè abandonaren el país. «Els animarem a autodeportar-se», va adduir Elizabeth Huston, portaveu de la Casa Blanca. Al cap d'uns mesos, el Suprem dels EUA va limitar el poder dels jutges federals per a oposar-se a l'agenda de Trump, i això va permetre l'entrada en vigor parcial del decret que ordenava posar fi a la nacionalitat automàtica per als fills dels indocumentats.

Els processos migratoris són universals i, per tant, les mirades centrades en l'àmbit nacional o regional són limitades, descontextualitzades i fins i tot etnocèntriques. Cal que hi haja veus migrants, diverses i conscients, herència de segles i avantguarda del futur. Les persones migrants no poden ser reduïdes a xifres, a problemes geoestratègics o a mirades descendents consolidades en la perspectiva occidental i etnocèntrica. Parlar de la migració ha d'estar allunyat de biaixos, clixés i estereotips reduccionistes. De quina manera es mostra la persona migrant és el primer biaix ideològic. També com es dimensiona. Segons una enquesta monogràfica sobre immigració feta per l'Institut 40dB a l'octubre de 2024, el 54% de la ciutadania espanyola creu que la proporció d'immigrants a Espanya és superior a la real. Els enquestats creuen que és d'un 30,2%, però la realitat és que representa el 18,5%. Precisament, els votants de l'extrema dreta van ser els que creien que n'estaven més ben informats. Al maig del 2019, l'agència EFE va publicar que la majoria dels estatunidencs, el 56%, opinava que a les escoles no s'haurien d'ensenyar els

Foto: Daniel García

números àrabis, tot i no saber què són i per un pre-juí envers la paraula *àrab*, segons una enquesta publicada pel canal estatunidenc Kron4. Els números àrabis moderns són 0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 i 9, es van originar a l'Índia al voltant del segle v i se'ls coneix com a *àrabis* perquè els musulmans els van introduir a Europa. Entre les persones que van dir que s'haurien de prohibir, el 72% es van identificar com a republicanes; el 57%, com a independents, i el 34%, com a demòcrates. En l'enquesta espanyola de 40dB es va observar que el 57% creia que hi havia «massa» immigrants a Espanya, a pesar que el 75% els associava a conceptes positius.

Encara que s'han enfortit en les últimes dècades per la interconnexió mundial, els processos migratoris es documenten des de 2.300 anys abans de Crist, com a mínim. Del nomadisme a la transhumància. Dels èxodes a les expulsions. De les conquestes a les fugides. Des dels 2,5 milions d'esclaus de les Amèriques del 1770 fins als migrants silenciat per la falta de papers i obligats a fer treballs precaris avui dia. El monogràfic compta amb una àmplia mirada que per-

met contemplar la dimensió multifacètica i multicausal de la migració al llarg de la història valenciana. Enric Guinot Rodríguez ofereix una investigació sobre la considerada gran migració del segle XIII. La València medieval es va transformar amb les expansions europees que es van allargar entre els segles XI i el començament del XIV. Un primer moviment en el segle XII sobre el sud de les actuals Catalunya i Aragó, i un segon en el segle XIII sobre les illes Balears i el territori que l'any 1240 va fundar el rei Jaume I com a Regne de València. El professor analitza la diversitat de classes i grups socials que van participar de la migració a València, des de famílies de la noblesa fins a una molt gran majoria de famílies llauradores; com també, ja en el segle XIII, una notable presència de població urbana, com és el cas de mercaders, artesans, juristes o notaris, sense oblidar l'arribada de tots els quadres eclesiàstics de l'Església, des dels bisbes fins als abats i les abadesses dels convents, els monjos i monges respectius i les desenes de rectors i sacerdots de les primeres esglésies construïdes. També, les comunitats jueves i la població musulmana.

Foto: Daniel García

D'altra banda, Rafael Benítez Sánchez-Blanco actualitza la mirada sobre la principal migració forçosa de l'edat moderna, la deportació dels moriscos valencians en 1609. Un fet de rellevància internacional que va protagonitzar Felip III, que, sota l'influx del seu favorit el duc de Lerma, va decidir expulsar entre el 1609 i el 1614 prop de 300.000 persones. Els vora 120.000 moriscos valencians van ser els primers a eixir deportats sota un estret control de les autoritats, i foren traslladats en flotes reials i vaixells mercants a les costes del nord d'Àfrica. El buit que van deixar en terres valencianes i els problemes dels censals —és a dir, dels crèdits hipotecaris que tenien carregats sobre les seues terres— van causar ruïna i van dificultar la repoblació. El Regne de València va tardar un segle a recuperar els nivells demogràfics i econòmics anteriors a l'expulsió.

La mirada històrica es complementa amb dues recerques valuoses que, a més, ofereixen unes pers-

pectives inèdites. El professor d'Història Medieval de la Universitat de les Illes Balears Antoni Mas Forners, el doctor en Filologia Catalana del CFPÀ Paulo Freire d'Alacant Joan-Lluís Monjo Mascaró i l'investigador expert en la història de la repoblació del Regne de València després de l'expulsió dels moriscos Josep Mas Martí firmen «Emigració, consciència col·lectiva i sentiment identitari: l'emigració mallorquina al Regne de València en el segle XVII i la seua petjada, passada i actual». Els membres del Centre d'Estudis de Repoblació Mallorquina al Regne de València analitzen quines van ser les causes i característiques i quin és el llegat actual de l'emigració que, des de les illes Balears, fonamentalment des de Mallorca, es va dirigir cap al sud del Regne de València després de l'expulsió dels moriscos el 1609. Aquest procés migratori va tindre com a conseqüència l'aparició d'un nombre signifi-

catiu de pobles i viles d'origen insular, alguns dels quals mantenen la memòria del seu origen mallorquí i conserven elements dialectals de l'idioma parlat a Mallorca.

Finalment, la mirada al passat es completa amb «“Qué raza de gente maldita sois vosotros que nadie os quiere?” Els jesuïtes valencians exiliats al segle XVIII», de Francesc-Joan Monjo i Dalmau. Les cròniques i les cartes dels desterrats constitueixen un testimoniatge imprescindible per a poder conèixer les seues experiències personals i els sentiments que els provocava el dolorós exili, primer a Bunifazzu i després a Ferrara. Monjo i Dalmau ho recupera en el seu treball, en un minuciós exercici de rastreig de mostres.

La migració, però, no és, ni molt menys, un fet (exclusiu) del passat, i per això aquest monogràfic s'ha volgut nodrir de visions actuals que permeten entendre la realitat de la societat valenciana. Milton Alexander López-de-León i Susana Puertas Valdeiglesias (els dos, de l'Institut de Migracions de la Universitat de Granada) mostren que set de cada deu persones migrants experimenten malestar psicològic. Ho afirmen després d'una anàlisi sociodemogràfica de més de vuit-centes persones, totes elles amb experiències migratòries. Aquest malestar psicològic (entès com un estat emocional perjudicial i caracteritzat per símptomes d'ansietat i depressió) és molt més elevat que el que pateix la població espanyola. L'afectació emocional dels immigrants es relaciona repetidament amb el país de naixement, el nivell educatiu, la situació laboral, l'estatus administratiu-legal, el temps de residència, les dificultats lingüístiques i la creença religiosa. En general, la població migrant afronta en silenci els símptomes del malestar psicològic, de manera que s'aconsella millorar el sistema d'acolliment per a activar uns programes de prevenció i intervenció psicoterapèutica, replantejar els protocols d'acolliment per a grups vulnerables i sensibilit-

zar la societat d'acolliment sobre la necessitat de la inserció saludable de les persones migrants.

Valentina Ripa, de la Universitat de Salern, mostra les característiques comunes i divergents de les migracions a través del seu estudi sobre les migracions, els drets humans i l'activisme, amb una perspectiva des d'Itàlia. La voluntat o necessitat de migrar va lligada als processos de canvi social, cultural i econòmic. Segons ha constatat Hein de Haas, catedràtic de Sociologia de la Universitat d'Amsterdam, en el seu llibre recent *Els mites de la immigració*, el percentatge global d'immigrants es manté més o menys estable des de mitjan segle passat i representa el 3% de la població total a escala mundial. No obstant això, el debat s'ha intensificat per la proliferació de missatges alarmistes que usen termes com ara invasió o gran reemplaçament. L'únic canvi és que en el segle XIX i fins a mitjan segle XX eren els europeus els que migraven, mentre que ara és Europa la que rep migrants.

Finalment, la coordinadora de Resposta al Senellarisme a Sant Joan de Déu de València, Inmaculada Carda Isach, firma «Migrar per a créixer: aportacions positives de la migració». L'article defensa que la migració no és una amenaça, sinó més prompte una oportunitat per a enfortir l'estat del benestar, sempre que es garantisquen els drets, la igualtat i la convivència. És clau reconèixer les persones migrants com a protagonistes dels seus processos i afavorir un model de societat justa, plural i cohesionada. L'impacte de la migració és múltiple i, per exemple, en l'àmbit demogràfic, ajuda a contrarestar l'envelliment poblacional. Econòmicament suposa una aportació de mà d'obra i un augment dels contribuents, mentre que els serveis públics (educació, sanitat o serveis socials) s'han vist tensionats però també adaptats amb figures com els mediadors interculturals. L'impacte sociocultural enriqueix la convivència.